

ИЗЦЕЖДАНЕ - какво стои зад бизнеса с портокалов сок

Резюме

Производството и продажбата на храна генерира милиарди печалба в световен мащаб. За съжаление, мултинационалните компании рядко поемат отговорността за условията на труд надолу по веригата доставки и за последствията за околната среда от производството. Проучването *"ИЗЦЕЖДАНЕ - какво стои зад бизнеса с портокалов сок"* дава прозрачна картина на цялата верига до Европа на доставката на портокалов сок - от отглеждането на портокалите до продажбата на сока. Проучването хвърля светлина върху факти, които търговците на дребно със задоволство прикриват: зависимост и експлоатация на работниците в плантациите и фабриките, както и опустошаване на природата, най-вече чрез прекомерна употреба на пестициди.

Проучването представя преглед на цитрусовата индустрия в Бразилия с акцент върху икономическия профил на основните компании във всички сектори: селскостопански (отглеждане и събиране на портокаловата реколта); индустриален (преработка и изцеждане на портокалите) и маркетинг и продажба на крайния продукт (търговия на дребно в Европа). Изводите в проучването се основават на качествен метод, включващ две посещения на терен, първото през юни-юли 2013 г. от представители на германската неправителствена организация за развитие Christliche Initiative Romero (CIR)¹, второто през юли 2015 г. от представители на CIR и австрийската природозащитна организация GLOBAL 2000. CIR са възложили проучване на Instituto Observatório Social (IOS) през 2013 г. В допълнение на първоизточниците - индивидуални интервюта с работници и представители на профсъюзите, са използвани и вторични източници като материали от фирми, профсъюзи и правителствени източници, специализирани медии, университети.

ОСНОВНОТО ЗА ПОРТОКАЛОВИЯ СОК

За търговски цели портокалов сок се произвежда като директно изцеден или като концентрат от 1945 г. насам. За бразилската икономика портокаловият концентрат е от особена важност: делът на бразилски концентрат в световната търговия на замразен портокалов сок е над 80%².

През последните 30 години има огромен ръст на производството на портокалов сок поради по-гъстото засаждане на портокалови дръвчета. Пазарът е силно конкурентен, което води до окрупняване на всички етапи от веригата на соково производство. Многобройните малки и средни производители днес зависят от 3 мултинационални компании. Докато между 70-те и 90-те години³ на миналия век имаше около 20 малки фирми, постепенно големите играчи започнаха да поглъщат по-малките и да ги заличават от пазара. Днес компаниите Sucocítrico Cutrale Ltda. (Cutrale) , Citrosuco S / A Agro (Citrosuco) and Louis Dreyfus Commodities Agroindustrial S / A (LDC) определят условията на цялото производство и експорт на бразилски портокалов сок. Тези три фирми контролират глобалния пазар и доставят над 50% от произвеждания сок на големите бутилиращи компании. Тази консолидация дава на трите компании огромна покупателна сила при договарянето

¹ CIR: http://www.ci-romero.de/fileadmin/media/informieren-themen/studien/CIR_Orange_juice_study_low_sp.pdf

² C.f. Commodities: Orange Juice, <http://www.investopedia.com/university/commodities/commodities14.asp> (accessed on: 22.09.2015).

³ C.f. <http://www.iea.sp.gov.br/out/verTexto.php?codTexto=3018> (accessed on: 22.09.2015).

на цените с производителите на портокали и възможност редовно да свалят цените по-ниско от себестойността на производството.

Изкупвачите плащат на фермерите около 2,6 евро на щайга портокали (40,8 кг)⁴. Поради ниската цена, плащана от картела, която дори не покрива производствените разходи, редиците на фермери, загубили земята си, постоянно се увеличават.

Със същото темпо нараства и пазарната концентрация в европейския сектор на търговията на дребно. В буквално всяка страна в Европа 3-4 вериги контролират 80-90% от цялата търговия на дребно и следователно влияят пряко или косвено върху условията на труд на милиони работници в световен мащаб. Ключова стратегия на европейските вериги е производство на собствени марки. Вместо да купуват и продават независими брандове, те все повече произвеждат и продават техни собствени продукти. В Европа 66% от целия портокалов сок се продава под собствени марки на супермаркети и дискаунтъри.

ПРОБЛЕМИ С ОКОЛНАТА СРЕДА ПРИ ПРОИЗВОДСТВОТО НА ПОРТОКАЛОВ СОК

Пазарните механизми, които днес се определят като несправедливи търговски практики, водят до нарушения на човешките и трудовите права, както и до дълготрайни проблеми в околната среда. Тъй като главната цел е увеличаването на печалбата, големите и мощни мултинационални компании упражняват влияние върху националните законодателства – в резултат законите защитават печалбите им в краткосрочен план, но прехвърлят цената за екологичните щети и последствия за здравето върху цялото общество. Непрестанното разрушаване на природния „капитал“ е в основата на социалния проблем, тъй като социално непривилегированите групи от населението нямат други средства, с които да заместят ресурсите от природата – например да вместо чиста питейна вода от естествени източници да купуват бутилирана вода. В дългосрочен план, загубата на природни ресурси ще окаже влияние върху всички нас.

Най-прекалената употреба на пестициди в света

Портокалите са една от културите, които се третират с най-много пестициди, а в Бразилия насажденията за износ се третират с най-много пестициди на хектар.⁵ От 2008 г. Бразилия е световния лидер по употреба на пестициди⁶. Бразилският пазар на пестициди е претърпял бърз растеж за последното десетилетие (190%), повече от двойно в сравнение с растежа на глобалния пазар (93%). Търговията на дребно с пестициди в Бразилия е голям бизнес, който се доминира от няколко мултинационални фирми. Поради екологични съображения, пестицидите, които се продават и използват в Бразилия, са забранени в много други страни.⁷

⁴

https://books.google.de/books?id=1SHrExQdXfIC&pg=PA123&lpg=PA123&dq=euros+on+the+world+market,+where+FCOJ+is&source=bl&ots=ACQ8G1fyHN&sig=qXGfVCjbSJWNdjud66m1cXQmrg4&hl=de&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=euros%20on%20the%20world%20market%2C%20where%20FCOJ%20is&f=false

⁵ C.f. Neves, Marcos Fava : An Overview of the Brazilian Citriculture 2009

⁶ Agência Nacional de Vigilância Sanitária. Programa de Análise de Resíduos de Agrotóxicos em Alimentos (PARA). Relatório de Atividades de 2011 e 2012. Brasília: Agência Nacional de Vigilância Sanitária; 2013

⁷ PAN; Highly hazardous pesticides from BASF, Bayer, and Syngenta! Results of an international investigation. 2012. http://www.pan-germany.org/download/Big3_EN.pdf

От 2007 г. насам броят на обявените случаи на отравяния с пестициди се е удвоил и възлиза на 4537. Злополуките с пестициди са се увеличили с 67%, а смъртните случаи - от 132 до 206. Броят на необявените случаи се предполага, че е много по-голям. В началото на миналото десетилетие в Бразилия беше открита така наречената "позеленяваща болест" - бактериална зараза по портокаловите насаждения. Това доведе до масова употреба на неоникотиноидни инсектициди, които унищожават причинителите на болестта, но и застрашават дивите и домашните пчели, които опрашват портокаловите насаждения. Само в Рио Claro, област в щата Сао Пауло, е установена загуба на 10000 пчелни кошера между 2008 и 2010 г.

Влияние на портокаловия сок върху климата - влияние на потребителя

Какво е влиянието върху климата на чаша портокалов сок на закуска? При отговора на този въпрос трябва да се има предвид жизнения цикъл на продукта и най-вече етапа на потреблението и произведените емисии за купуването и използването на продукта. Ние като потребители имаме принос към екологичния отпечатък на нашия сутрешен сок. Отиването с кола до супермаркета може да добави към CO₂ отпечатъка повече, отколкото целия транспорт от Южна Америка до Европа.

Сравненията между жизненни цикли на продукти⁸ показват, че един литър портокалов сок има около 1 кг CO₂, което е сравнимо с биологично (органично) мляко⁹. Тези показатели са сходни за други видове сокове. Освен това, на етапа на селскостопанско производство се използва много енергия. Тъй като производството на био горива в Бразилия е голямо, ефектът върху емисиите на CO₂ при потреблението на енергия от соковите фабрики се намалява.

НАРУШЕНИЯ НА ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА В ПРОИЗВОДСТВОТО НА ПОРТОКАЛОВ СОК

Отглеждането на портокали е много трудоемко. Плодовете се берат на ръка. Повечето берачи пътуват от плантация на плантация и събират реколтата от портокали, захарна тръстика и други култури, в зависимост от сезона. В общия случай те работят за твърде ниски надници, които не им позволяват да живеят достойно. Върху тях пада тежестта в резултат на безмилостната конкуренция между мултинационалните сокови компании: тежък физически труд, ниско заплащане, без правна защита и само сезонна заетост.

Официално работната седмица е от 44 часа. Работниците имат право на един час обедна почивка. Но нормите са толкова високи, че работниците често пропускат почивката и де факто са принудени да работят повече часове. По време на събирането на реколтата от тях се очаква да работят и през уикендите. Ведомостите показаха, че в продължение на години работниците са ползвали само един ден месечно от уикендите.

⁸ Carbon & water footprint of oranges and strawberries. A literature review. Mordini, M., Nemecek T., Gaillard G. Hrsg. Zürich, Agroscope Reckenholz-Tänikon ART. . December , 2009, 1-76 S. <http://www.saiplatform.org/uploads/Library/WG%20Fruit%20-%20ART%20Final%20Report.pdf>

⁹ T. Lindenthal, T. Markut, S. Hörtenhuber, G. Rudolph, K. Hanz 2010 Klimabilanz biologischer und konventioneller Lebensmittel im Vergleich „Ökologie und Landbau http://www.fibl.org/fileadmin/documents/de/oesterreich/arbeitschwerpunkte/Klima/Klimabilanz_bio_konv_Vergleich_0912.pdf

Работниците от всички фирми заявиха, че стълбите, с които работят, не са подходящи за тази работа - те са с еднаква дължина, а дърветата са различно високи, което води до злополуки и наранявания.

Често над насажденията се пръска с химикали, докато работниците са вътре и работят, това причинява алергични реакции и други здравословни проблеми. Няма обучение как работниците да се предпазват от отровните вещества или по други въпроси, свързани със здравето и сигурността им. Работодателите не информират работниците за опасностите, на които са изложени по време на работа. Защитно облекло или няма, или е неподходящо и работниците, на които е раздадено такова, се оплакват от ниското му качество.

Автобусите и камионите, с които работниците се превозват до плантациите са в много лошо състояние, често дори не са регистрирани. Трудовите посредници поемат транспорта на работниците със свои превозни средства, което означава, че претенции могат да се отправят само към тях, а Cutrale, Citrosuco и LDC не носят отговорност.

Проучването показва също, че жените са подложени на дискриминация. Според профсъюзите¹⁰ мъжете работници имат безсрочни договори, докато повечето жени работят само на временни договори. Във фабриките на LDC и Cutrale повечето бременни жени или майки са уволнявани¹¹. В допълнение към икономическата си неравнопоставеност и дискриминацията, жените са жертва на постоянен психологически, физически и сексуален тормоз.

В плантациите и фабриките има отявлено враждебно отношение към профсъюзите. Работниците, които имат контакти с тях, поемат риска да бъдат уволнени.

---

¹⁰ from Piratininga, Duartina and Mogi Mirim

¹¹ from Mogi Mirim

КАКВО ТРЯБВА ДА НАПРАВЯТ ТЪРГОВЦИТЕ НА ДРЕБНО?

Европейските супермаркети трябва да поемат своята отговорност за условията на труд по веригата доставки на продуктите, които продават, особено за техните собствени марки, които в случая с портокаловия сок възлизат на 66% от цялата търговия с портокалов сок в Европа. Действията трябва да включват:

- Прозрачна оценка с участие на засегнатите на социалните и екологични последици от дейността на всички етапи, адаптирана към местните проблеми и социална действителност. Обвързан със срокове оздравителен план за действие спрямо доставчиците
- Прилагане на надеждна процедура за мониторинг чрез пряко включване на профсъюзите, местните работници и други заинтересовани страни. Тези организации трябва да участват равнопоставено на всички нива на вземането на решения, до най-високото. Трябва да се въведат функционална система за оплаквания и система за независимо верифициране
- Работа с профсъюзите, местните работници и други заинтересовани страни за определяне на достойно заплащане на работниците в портокаловото производство в бразилския щат Сао Пауло
- Разкриване на пълния списък на доставчиците в Бразилия
- Гарантиране на уважение и насърчаване на работата на профсъюзите по веригата на доставките
- Прекратяване на малтретирането по полов признак и дискриминацията срещу жени и момичета по веригата на доставки (дискриминационни практики на наемане, неравенство в заплащането, дискриминация в достъпа до обучение и повишения, сексуален тормоз)
- Искане към подизпълнителите да осигурят спазване на всички основни права на работниците, както е дефинирано в Международната конвенция на труда и Ръководните принципи на ООН